

**НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

БЕРЖАНІР Інна Анатоліївна

УДК 330.123.7:334.716:338.43

**ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ
ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ СПИРТОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ
АПК**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» Національної академії аграрних наук України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
академік НААН
Дем'яненко Микола Якович,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»,
завідувач відділення фінансів, обліку та інвестицій

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Зайнчковський Анатолій Олександрович,
Національний університет харчових технологій,
завідувач кафедри економіки і права;

кандидат економічних наук, доцент
Посиляєва Катерина Іванівна,
Харківський національний аграрний університет
ім. В.В. Докучаєва, доцент кафедри
статистики та економічного аналізу

Захист відбудеться «___» _____ 2011 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.01 в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, 3-й поверх, конференц-зал, к. 317.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, 2-й поверх, к. 212.

Автореферат розісланий «___» _____ 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук

О.Г. Шпикуляк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ринкові трансформації у вітчизняній економіці суттєво змінили структурний діапазон форм власності, що визначило різноманіття економічної поведінки суб'єктів господарювання, зміну парадигми функціонального управління та економічних пріоритетів їх діяльності. Проте всі вони орієнтовані на кінцевий результат – отримання прибутку. Досягнення цієї мети багато в чому залежить від оптимальних обсягів оборотних засобів та їх структури. Дефіцит оборотних засобів гальмує та порушує нормальне протікання операційного циклу підприємства, негативними наслідками чого є зниження ділової активності та фінансової маневреності, втрата ліквідності, низький рівень доходів. Одночасно надмірні їх обсяги зумовлюють додаткову потребу в фінансових ресурсах.

Емпіричний аналіз свідчить, що управління формуванням та використанням оборотних засобів багатьох підприємств спиртової галузі має несистемний характер і спрямоване на вирішення поточних завдань без врахування стратегічних перспектив. Використовувані при цьому методи та інструменти орієнтовані на максимальну забезпеченість технологічного процесу товарно-матеріальними запасами і не повною мірою враховують специфіку галузі.

Такий стан цієї проблемної сфери фінансового менеджменту зумовлений, насамперед, динамізмом ринкових трансформацій. Концептуальним засадам дослідження економічної сутності оборотних засобів та пошуку шляхів ефективності їх використання підприємствами агропромислового комплексу присвячені праці вітчизняних та зарубіжних економістів: В.Г. Андрійчука, Г.Ф. Білоусенка, Ю. Брігхема, М.Я. Дем'яненка, В.П. Дяченка, А.О. Заїнчковського, В.В. Ковальова, П.А. Лайка, Н.С. Лисиціан, Ю.Г. Мусіяки, Г.М. Підлісецького, К.І. Посилаєвої, П.Т. Саблука, Г.В. Савицької, В.К. Савчука, І.Є. Януль та інших вчених.

Основний акцент більшості наукових досліджень проблематики зроблений на організацію ефективної операційної діяльності за допомогою формування нового механізму управління оборотними засобами як складовою економічного потенціалу промислових підприємств. При цьому менеджмент оборотних засобів розглядається з позиції диференціації на підсистеми управління елементами їх структури.

Поряд з цим, залишаються питання наукового і прикладного характеру, яким приділяється недостатня увага в спеціальних наукових розвідках. Крім того, існує об'єктивна потреба перегляду використовуваних у практиці вітчизняних підприємств спиртової галузі підходів до формування та використання оборотних засобів у контексті підвищення ефективності їх виробничо-фінансової діяльності.

Отже, необхідність вирішення окремих проблемних питань формування та використання оборотних засобів, недостатня глибина дослідження деяких наукових і прикладних аспектів проблеми стосовно специфіки діяльності

підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК в нових економічних умовах господарювання, неможливість безпосереднього використання зарубіжного досвіду зумовлюють актуальність теми дисертаційної роботи та вибір питань, які потребують наукового вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась у рамках плану науково-дослідних робіт відділу фінансово-кредитної та податкової політики Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за темою: «Формування системи та механізмів фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників у ринкових умовах» (номер державної реєстрації 0106U006639). Участь здобувача у розробці окремих питань цієї наукової тематики визначається розробкою концептуальних засад системи управління оборотними засобами підприємств спиртової галузі з цільовою орієнтацією на підвищення ключових індикаторів їх фінансово-економічного стану.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних положень та удосконалення методичних підходів щодо формування та ефективного використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК в ринкових умовах.

Досягнення задекларованої мети передбачало постановку та вирішення таких взаємопов'язаних завдань:

- уточнити економічну сутність оборотних засобів у контексті специфіки діяльності підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК;
- виявити передумови, особливості та закономірності формування і ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртової галузі;
- обґрунтувати методичні підходи та інструментарій оцінки ефективності використання оборотних засобів з урахуванням галузевої специфіки підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК;
- виявити динамічні тенденції та структурні взаємозалежності у складі ресурсного забезпечення спиртових заводів Вінницької області та вплив на ці процеси оборотних засобів;
- проаналізувати закономірності та особливості формування й ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК та виявити найбільш суттєві чинники, що впливають на ці процеси;
- розробити систему управління оборотними засобами з цільовою орієнтацією на підвищення ключових індикаторів фінансово-економічного стану підприємств спиртової галузі;
- узагальнити та удосконалити методичні підходи до нормування оборотних засобів з урахуванням галузевої специфіки підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК;
- розробити економіко-математичну модель управління оборотними засобами спиртових заводів для регулювання процесу формування їх обсягу та раціональної структури, узгоджених з оптимальною виробничою програмою.

Об'єктом дослідження є передумови та об'єктивні закономірності

процесу формування і використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК Вінницької області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та організаційних питань, розв'язання яких забезпечує вирішення важливого економічного завдання – підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртової галузі в умовах ринку.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є положення сучасної фінансової теорії, менеджменту, статистичних та економіко-математичних методів аналізу. У роботі використано такі методи: аналізу та синтезу – при обґрунтуванні економічної сутності оборотних засобів підприємства; метод порівняльних характеристик – при дослідженні трактування категорій «оборотні засоби», «оборотні активи», «оборотний капітал», «оборотні кошти»; системного аналізу – для деталізації і розчленування об'єкта дослідження на окремі складові елементи; статистичного порівняння – для зіставлення даних підприємств у динаміці; групування – при визначенні тенденцій формування та використання оборотних засобів; ланцюгових підстановок – при визначенні впливу обсягу виручки від реалізації та середніх залишків оборотних засобів на показник оборотності; логічного узагальнення – при формулюванні висновків.

Інформаційною базою дисертаційного дослідження є законодавчі та нормативні акти України, праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, періодичні публікації, монографії, автореферати дисертацій, фінансова звітність підприємств спиртової галузі Вінницької області, довідкова та енциклопедична література.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці та обґрунтуванні теоретичних і методичних положень, які є науковою основою розробки і реалізації системи заходів з підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК. При цьому отримано такі результати:

вперше:

– розроблено прогнозну багатofакторну економіко-математичну модель впливу ключових чинників на рентабельність оборотних засобів спиртових заводів, яка дозволяє ефективно регулювати формування їх обсягу та раціональної структури, узгоджених з оптимальною виробничою програмою;

удосконалено:

– методичні підходи до аналізу забезпеченості та ефективності використання оборотних засобів, що включають інструментарій оперативної діагностики та систему індикаторів і дозволяють своєчасно виявити необхідність зміни пріоритетів в управлінні оборотними засобами;

– класифікацію оборотних засобів шляхом виділення у їх складі окремої групи неліквідних активів, які можуть бути реалізовані лише у складі цілісного майнового комплексу, що є основою для формування нової моделі управління ризиками;

набули подальшого розвитку:

– теоретична інтерпретація економічної сутності оборотних засобів як частини авансованої вартості, яка в процесі операційного циклу послідовно набуває функціональної форми засобів у сфері виробництва та засобів у сфері обігу, та забезпечує його безперервність;

– концептуальні засади управління оборотними засобами підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК, що включають специфічні функції (нормування, мінімізацію резервів, раціоналізацію джерел фінансування, використання механізмів забезпечення безперервності кругообігу оборотних засобів та раціонального їх формування), уточнення сукупності зовнішніх агентів каталізації та гальмування кругообігу оборотних засобів;

– методичні підходи до нормування оборотних засобів спиртових заводів на основі норм і нормативів їх окремих елементів з урахуванням специфіки технологічного процесу, що забезпечує безперебійність виробництва, реалізації продукції та виконання фінансових зобов'язань в установлені терміни.

Практичне значення одержаних результатів. Рекомендації, розроблені автором щодо визначення раціональної структури джерел формування оборотних засобів, вдосконалення короткострокового кредитування підприємств спиртової галузі, методики визначення показників ефективності використання оборотних засобів прийняті до впровадження на підприємствах, що входять до ВОДО «Поділляспирт» (довідка № 456/12 від 22.12.2010 р.). Запропоновані автором методичні підходи до нормування оборотних засобів знайшли своє застосування у практиці ДП «Бершадський спиртзавод», що підвищило ефективність їх використання (довідка № 87 від 06.12.2010 р.).

ДП «Немирівський спиртзавод» використав рекомендації щодо здійснення перспективного прогнозування рентабельності оборотних засобів з використанням методу багатофакторного економіко-математичного моделювання при прийнятті управлінських рішень щодо реалізації програми розвитку (довідка № 136–8/11 від 22.11.2010 р.). Обґрунтовані в дисертаційному дослідженні концептуальні засади управління оборотними засобами спиртових заводів, уточнення сукупності зовнішніх агентів каталізації та гальмування кругообігу оборотних засобів знайшли практичне застосування на ДП «Тростянецький спиртзавод» (довідка № 56/4 від 25.10.2010 р.).

Теоретичні положення дисертації використовуються в навчальному процесі Уманського національного університету садівництва при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Економічний аналіз», «Потенціал підприємства: формування та оцінювання», «Аналіз господарської діяльності», «Планування виробництва» та розробці навчально-методичних матеріалів (довідка Уманського національного університету садівництва № 20–06/47 від 10.11.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, висновки та пропозиції, викладені в роботі, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на I Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційно-інвестиційна модель розвитку національної економіки» (м. Донецьк, 26 лютого 2008 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія та практика ринкових перетворень: економічний та соціальний аспект» (м. Вінниця, 20–22 березня 2008 р.; Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених (м. Умань, 21–22 лютого 2008 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Стратегія розвитку підприємництва: теорія, організація, практика» (м. Тернопіль – Чортків, 12–13 березня 2009 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми економіки підприємств в сучасних умовах» (м. Київ, 19–20 березня 2009 р.); I Всеукраїнській заочній науково-практичній конференції «Актуальні питання сучасної економіки» (м. Умань, 20–22 січня 2010 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 20–21 травня 2010 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладені у 19 одноосібних наукових працях загальним обсягом 4,8 друк. арк., у тому числі 9 статей, опублікованих у фахових виданнях, загальним обсягом 2,7 друк. арк. та 7 – у матеріалах науково-практичних конференцій загальним обсягом 1,2 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 253 сторінки комп'ютерного тексту, з яких 198 сторінок – основна частина. Робота містить 30 таблиць, 16 рисунків, 20 додатків на 35 сторінках. Список використаних джерел налічує 214 найменувань на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі – **«Оборотні засоби як економічна категорія і основний чинник ефективної діяльності підприємств»** – в контексті наукових тлумачень обґрунтовано сутність оборотних засобів, систематизовано і доповнено їх класифікацію, досліджено особливості кругообігу оборотних засобів підприємств спиртової галузі, що впливають на процес їх формування, узагальнено методичні підходи до визначення показників ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК.

З'ясовано, що оборотні засоби є складною економічною категорією, яка має речовий та вартісний зміст. В дисертаційній роботі доведено, що оборотні засоби слід розглядати як авансовану вартість, яка в процесі операційного циклу послідовно набуває функціональної форми засобів у сфері виробництва та засобів у сфері обігу, а також забезпечує його безперервність. Перевагою цієї дефініції є те, що вона ґрунтується на онтологічних особливостях оборотних засобів, які забезпечують, з одного боку, безперервність процесу виробництва завдяки постійному формуванню на підприємствах виробничих запасів та, з іншого – своєчасне проведення розрахунково-платіжних операцій.

Оборотні засоби підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК, як і в інших галузях економіки країни, перебувають в постійному русі, переходячи із сфери виробництва в сферу обігу, здійснюючи кругообіг. В результаті дослідження теоретичних аспектів кругообігу оборотних засобів встановлено, що важливого значення в сучасних умовах набуває організація економічно обґрунтованого кругообігу оборотних засобів спиртових заводів та забезпечення його рівномірності.

Обґрунтовано, що для подолання сезонності спиртові заводи повинні вдосконалювати галузеву структуру за рахунок збільшення асортименту продукції та запроваджувати раціональну її диверсифікацію.

Доведено, що для забезпечення безперервності кругообігу оборотних засобів та раціонального їх формування потрібно враховувати особливості операційного циклу підприємств спиртової галузі, зокрема: нерівномірність потреби в оборотних засобах протягом року в зв'язку з сезонним характером сільськогосподарського виробництва; нерівномірне авансування та вивільнення оборотних засобів з операційного циклу протягом року; тривалість операційного циклу, яка впливає на ефективність використання оборотних засобів, оскільки визначає обсяг оборотних активів, необхідних для здійснення процесу виробництва, та їх структуру; наявність внутрішнього обігу. Це дозволяє знижувати рівень сезонності виробництва через збільшення асортименту продукції, виробництво якої забезпечуватиме рівномірне авансування та вивільнення оборотних засобів з операційного циклу.

Удосконалено класифікацію оборотних засобів шляхом виділення у їх складі окремої групи неліквідних активів, які можуть бути реалізовані лише у складі цілісного майнового комплексу, що є основою для формування нової моделі управління ризиками.

Виявлено, що ефективність використання оборотних засобів характеризується системою взаємопов'язаних, взаємозалежних та взаємозумовлених показників. Теоретично обґрунтовано, що методика аналізу забезпеченості та ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртової галузі передбачає застосування коефіцієнтного підходу, за результатами якого робляться висновки щодо абсолютної величини та структури балансу, динаміки і тенденцій зміни вартості активів підприємства, структури та джерел формування оборотних засобів підприємства порівняно з попередніми роками.

У другому розділі – **«Діагностика формування і використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК»** – проаналізовано забезпеченість підприємств оборотними засобами та структуру джерел їх формування, дано оцінку ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК та досліджено чинники, що на неї впливають.

Доведено, що поглиблення інфляційних процесів в економіці, підвищення відсоткових ставок за кредитні ресурси, істотне звуження внутрішнього та зовнішнього ринків збуту вплинули на зниження рівня забезпеченості

спиртових заводів Вінницької області оборотними засобами та зміну їх функціональної структури – співвідношення оборотних засобів сфери виробництва та сфери обігу (табл. 1).

Таблиця 1

**Функціональна структура оборотних засобів підприємств
ВОДО «Поділляспирт», %***

Види оборотних засобів	Рік								
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1. Оборотні засоби:									
– у сфері виробництва	17,3	29,6	32,8	27,6	35,0	32,3	38,1	44,7	38,5
– у сфері обігу	82,7	70,5	67,2	72,4	65,0	67,7	61,9	55,3	61,5
2. Питома вага оборотних засобів у структурі активу	56,5	54,4	50,3	49,0	51,5	45,7	39,9	48,3	47,2
3. За ступенем ліквідності:									
– високоліквідні	2,0	2,9	1,2	2,0	1,4	1,2	3,0	1,0	3,2
– середньоліквідні	55,8	49,7	47,5	54,8	45,8	43,9	44,0	34,7	40,4
– низько ліквідні	42,2	47,4	51,3	43,2	52,7	54,9	53,0	64,3	56,4
4. За ризиком вкладення:									
– з найменшим ризиком	2,0	2,9	1,2	2,0	1,4	1,2	3,0	1,0	3,2
– з середнім ризиком	96,6	93,7	93,3	91,6	96,2	96,4	84,5	90,0	93,8
– із значним ризиком	1,3	3,4	5,5	6,4	2,4	2,4	12,5	9,0	3,0

* Розраховано за даними ВОДО «Поділляспирт»

Структура оборотних засобів характеризується більшою часткою оборотних засобів у сфері обігу порівняно із засобами у сфері виробництва (в 2009 р. у сфері обігу функціонувало 61,5 % оборотних засобів, а у виробничій сфері – лише 38,5 %).

Спостерігається зменшення частки оборотних засобів у структурі активів балансу підприємств. Основними причинами зниження забезпеченості підприємств спиртопродуктового підкомплексу оборотними засобами став їх важкий фінансовий стан. Так, переважна більшість підприємств, що входять до об'єднання, є неплатоспроможними, а окремі – банкрутами.

Питома вага високоліквідних оборотних засобів дуже незначна, що свідчить про відсутність виваженої політики управління грошовими коштами. Високу частку становлять засоби з середньою ліквідністю – це переважно дебіторська заборгованість та готова продукція.

Наявність оборотних засобів із значним ризиком вкладення зумовлює необхідність розробки заходів, спрямованих на зменшення їх частки в загальному обсязі оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК, що дозволить підвищити їх якість та ефективність використання.

Доведено, що необхідними передумовами зменшення величини оборотних засобів у сфері обігу є маркетингова політика підприємства

відповідно до вимог ринку, раціональна організація збуту готової продукції, застосування прогресивних форм розрахунків та вчасна оплата за продану продукцію. Обґрунтовано, що встановлення оптимального співвідношення оборотних засобів між сферами виробництва та обігу сприятиме підвищенню ефективності використання оборотних засобів.

Забезпечення суб'єктів господарювання оборотними засобами в умовах ринкової економіки – це визначальний чинник ведення ефективного виробництва, що потребує виваженого підходу до вибору джерел їх фінансування, враховуючи галузеві особливості.

Оцінка джерел формування оборотних засобів спиртових заводів Вінницької області у 2005–2009 рр. показала зменшення частки власних та збільшення позикових і залучених джерел (табл. 2).

Таблиця 2

**Динаміка структури джерел фінансування оборотних засобів підприємств
ВОДО «Поділляспирт», %***

Рік	Власні та прирівняні до них джерела					Позикові джерела	Залучені джерела	Разом
	в тому числі							
	власні оборотні кошти	фонди спеціального призначення	нерозподілений прибуток	сталі пасиви	всього			
1998	34,4	25,3	–	3,7	63,4	10,0	26,6	100
1999	26,2	21,0	–	3,2	50,4	14,4	35,2	100
2000	21,0	22,6	–	2,6	46,2	14,2	39,6	100
2001	16,3	15,7	17,5	2,1	51,6	1,5	46,9	100
2002	18,4	–	20,9	1,8	41,1	9,1	49,8	100
2003	15,0	–	22,0	1,8	38,8	12,5	48,7	100
2004	12,2	–	23,0	2,8	38,0	12,2	49,8	100
2005	9,9	–	25,9	2,9	38,7	11,3	50,0	100
2006	–	–	17,9	4,4	22,3	10,8	66,9	100
2007	–	–	23,3	7,9	31,2	9,8	59,0	100
2008	–	–	13,6	7,9	21,5	12,6	65,9	100
2009	–	–	1,6	8,5	10,1	12,0	77,9	100

* Розраховано за даними ВОДО «Поділляспирт»

Хоча і відбувається зростання обсягів власного оборотного капіталу (від 63452 тис. грн у 2005 р. до 69421 тис. грн у 2009 р.), але питома вага власних та прирівняних до них джерел в загальній сумі джерел формування має тенденцію до зниження (46,2, 38,7 і 10,1 % у 2000, 2005 та 2009 рр. відповідно). Це свідчить про збільшення фінансової залежності підприємств від зовнішніх джерел формування оборотних засобів та нераціональну структуру оборотних засобів підприємств спиртової галузі.

У процесі аналізу структури джерел фінансування оборотних засобів встановлено, що їх вибір залежить від фінансового стану підприємства –

підприємства з високим рівнем рентабельності формують оборотні засоби переважно за рахунок власних та прирівняних до них джерел фінансування, маючи для того необхідні фінансові ресурси.

Проведений аналіз показав, що лише кілька заводів проводять цілеспрямовану стабільну кредитну політику. Найбільше кредитних ресурсів використовують Барський спирткомбінат (майже 1,5 млн грн щороку), Бершадський спиртзавод (понад 1 млн грн), Тростянецький спиртзавод (майже 1 млн грн), Гайсинський спиртзавод (1 млн грн). Відзначено, що Немирівський, Уладівський та Юрковецький спиртові заводи зовсім не використовують короткострокове кредитування як джерело формування оборотних засобів (рис. 1).

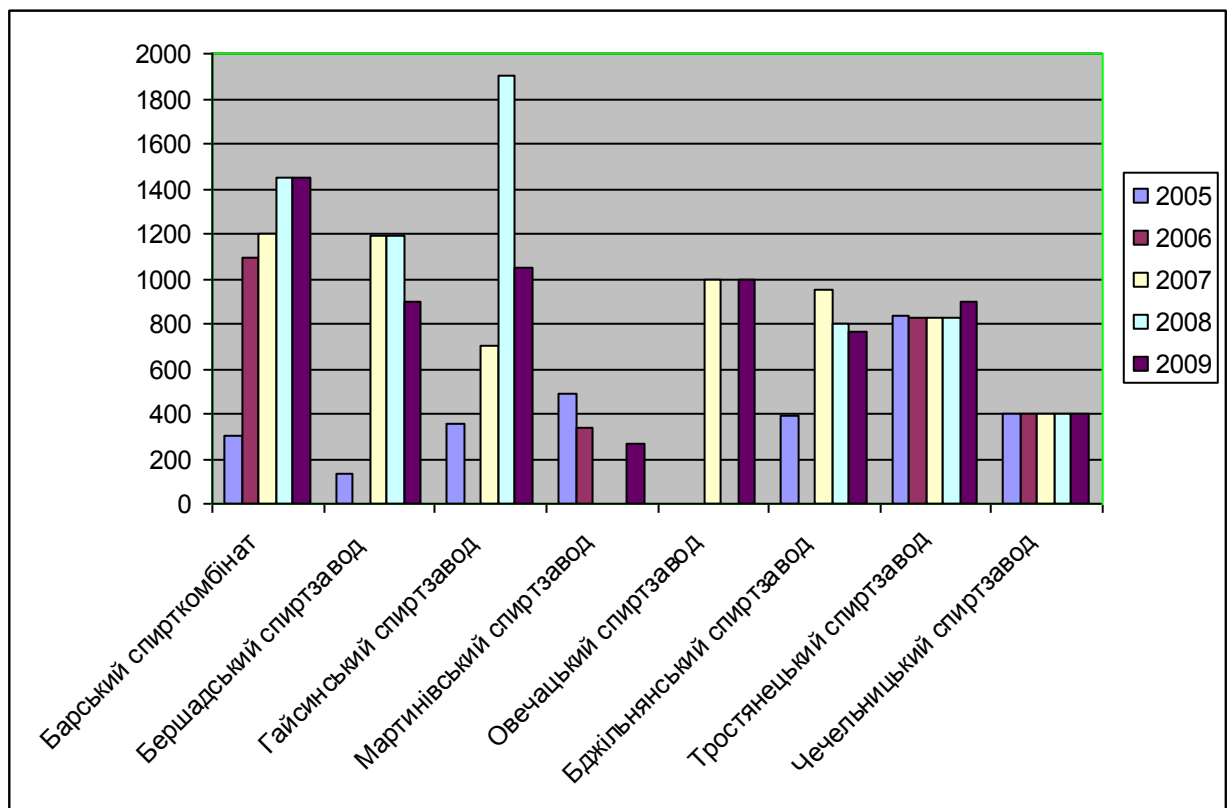

Рис. 1. Динаміка короткострокового кредитування спиртових заводів Вінницької області у 2005–2009 рр., тис. грн*

* Розроблено за даними ВОДО «Поділляспирт»

Доведено, що найбільш раціональною для підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК є така структура джерел формування оборотних засобів, коли власними та прирівняними до них джерелами забезпечується постійна потреба в оборотних засобах, а тимчасові потреби, пов'язані з необхідністю накопичення окремих елементів оборотних засобів понад норматив у зв'язку із сезонністю та галузевою специфікою виробництва – за рахунок позикових та залучених джерел.

Ефективність використання оборотних засобів підприємств спиртової

галузі Вінницької області за 2005–2009 роки значно знизилась за рахунок сповільнення оборотності оборотних засобів при здійсненні розрахунків за реалізовану продукцію, різкого збільшення середньорічних залишків оборотних засобів внаслідок зростання дебіторської заборгованості, невпорядкованості організації оборотних засобів, відсутності економічно обґрунтованих критеріїв вкладень в оборотні засоби.

У третьому розділі – **«Основні напрями підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК»** – визначено шляхи підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртової галузі, проведено їх нормування, доведено важливість запровадження прогнозування як одного з напрямів оптимального формування оборотних засобів.

Встановлено, що на рівень ефективності використання оборотних засобів підприємств значний вплив мають зовнішні чинники – стан економіки країни, її податкова політика, умови одержання кредитів і відсоткові ставки за ними, можливість цільового фінансування, наявність програм, що фінансуються з бюджету. Усі ці об'єктивні причини визначають межі, в яких підприємство може управляти внутрішніми чинниками раціонального руху оборотних засобів.

Обґрунтовано систему внутрішніх чинників, реалізація яких допоможе забезпечити стійкий фінансовий стан підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК. Найголовнішою передумовою є формування на всіх стадіях кругообігу оборотних засобів у мінімальних, але достатніх обсягах з метою забезпечення безперервного процесу виробництва за найменших затрат грошових, матеріальних та трудових ресурсів. Управління оборотними засобами підприємств полягає у забезпеченні їх структури і раціональних обсягів на всіх стадіях кругообігу для досягнення прискорення оборотності. Для цього необхідно розробляти систему заходів, спрямованих на скорочення тривалості операційного циклу, зокрема, виробничого циклу – за рахунок визначення оптимального обсягу та структури виробничих запасів, зменшення витрат на їх зберігання; фінансового циклу – за рахунок проведення своєчасної інкасації дебіторської заборгованості, розробки кредитної політики щодо покупців, підвищення платоспроможності підприємств.

Досліджено, що показники, які характеризують ефективність використання оборотних засобів, найкращі у підприємств з високим доходом. У групи спиртових заводів Вінницької області, що мають понад 20000 грн доходу, коефіцієнт оборотності становить 6,7, а тривалість обороту є найменшою – 53,7 дня (у тих, які мають до 10000 грн. – 246,5 днів) (табл. 3).

Доведено, що основними шляхами скорочення часу, протягом якого авансовані засоби знаходяться у формі виробничих запасів, є встановлення прямих зв'язків з постачальниками сировини, удосконалення системи матеріально-технічного постачання, досягнення максимальної рівномірності у споживанні товарно-матеріальних цінностей протягом року, недопущення формування наднормативних виробничих запасів, удосконалення розрахунків.

Таблиця 3

**Вплив величини чистого доходу підприємств ВОДО «Поділляспирт»
на ефективність виробництва у 2009 р.***

Показник	До 10000 грн	10001–20000 грн	Понад 20000 грн
Кількість підприємств у групі, од.	4	3	4
Середній обсяг реалізації по групі підприємств, тис. грн	6329,5	15089,0	53135,0
Собівартість 1 дал., грн	85,1	45,6	53,7
Ціна 1 дал, грн.	97,0	55,0	62,7
Прибуток 1 дал, грн	11,9	9,4	9,0
Прибуток всього, тис. грн	3102,0	7721,0	30596,0
Рентабельність, %	14,0	20,6	16,8
Коефіцієнт оборотності	1,5	2,7	6,7
Тривалість обороту, днів	246,5	134,3	53,7

* Розраховано за даними ВОДО «Поділляспирт»

В умовах науково-технічного прогресу та впровадження у виробництво новітніх технологій для спиртових заводів важливі виробничо-технічні заходи, спрямовані, зокрема, на сприяння виробництва біологічних видів палива (біоетанолу), біогазу. Використання відходів виробництва для виготовлення продукції дає змогу знизити сукупні витрати виробництва та обсяг авансованих оборотних засобів. Скорочення норм витрат сировини на одиницю продукції, підвищення ефективності використання основних засобів забезпечують зниження обсягу оборотних засобів у незавершеному виробництві та прискорюють їх оборотність.

Визначено, що нормування оборотних засобів – це джерело мобілізації внутрішніх резервів підприємства, зменшення тривалості операційного циклу, прискорення реалізації виробленої продукції. Основою методології нормування оборотних засобів є визначення оптимальної потреби в них, за якої, по-перше, забезпечується їх раціональне формування і, по-друге, операційний цикл може здійснюватись безперервно.

Проведений порівняльний аналіз різних методик нормування показав, що для підприємств спиртової галузі доцільним є застосування Методичних рекомендацій з нормування оборотних засобів підприємствами аграрного сектору АПК.

Встановлено, що сукупний норматив оборотних засобів доцільно визначати після проведеного поелементного нормування виробничих запасів, незавершеного виробництва, залишків готової продукції. Це дає можливість враховувати особливості виробничої діяльності підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК (технології виробництва, сировини, ринків збуту продукції) та вирішувати проблему розмежування джерел формування оборотних засобів на власні та позикові. Сукупний норматив

дозволяє визначати потребу підприємств у власних оборотних засобах, а різниця між визначеною мінімальною потребою в оборотних засобах та власними оборотними засобами вказує на необхідність залучення короткострокових кредитів.

Важливою передумовою забезпечення підприємствам конкурентних переваг на ринку та ефективного використання оборотних засобів залишається прогнозування на основі аналізу виявлених тенденцій та закономірностей їх функціонування. Використовуючи проведені результати дослідження структури і особливостей оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК, в дисертаційній роботі запропоновано методичні підходи до здійснення перспективного прогнозування рентабельності оборотних засобів з використанням методу багатофакторного економіко-математичного моделювання на основі побудови економетричних моделей.

Розроблено прогнозну багатофакторну економіко-математичну модель рентабельності оборотних засобів спиртових заводів із використанням методів регресії в поєднанні з методами факторного аналізу, який дозволяє з великого числа факторів виділити ті, що мають найбільше навантаження. Після проведених розрахунків встановлено, що для цих підприємств найбільше значення мають коефіцієнт оборотності оборотних коштів, коефіцієнт оборотності готової продукції, коефіцієнт оборотності запасів, рентабельність активів, рентабельність реалізованої продукції, коефіцієнт поточної ліквідності та зовнішні фактори – індекси цін реалізації продукції рослинництва та індекс обсягів продукції рослинництва, яка є сировиною для спиртових заводів.

Встановлено, що використання моделювання дозволяє ввести характеристики обсягів ресурсів, що знаходяться між стадіями виробництва, тобто відобразити склад і обсяги оборотних засобів і показати їх динаміку. Починаючи з 2010 року, спостерігатиметься позитивна тенденція до підвищення рівня рентабельності. У 2010 році він становитиме 62,0 % (у 2009 р. було 60,0 %), збільшуючись протягом п'яти років на 13,2 % до 75,2 % у 2014 році. Проведений аналіз свідчить, що в подальшому спиртові заводи Вінницької області будуть нарощувати конкурентні переваги на ринку, забезпечуючи ефективніше використання оборотних засобів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі розробки нового теоретико-методологічного підґрунтя та науково обґрунтованих методичних рекомендацій розв'язано актуальне економічне завдання – раціональне формування та ефективне використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК. Найбільш важливі положення та висновки, що характеризують наукові здобутки дисертанта, полягають у наступному:

1. Узагальнення понятійного апарату досліджуваної теми засвідчили неоднозначність трактування в науковій літературі економічного змісту оборотних засобів. Це пов'язано з широким діапазоном форм прояву даної економічної категорії в практичній діяльності суб'єктів господарювання. У роботі обґрунтовано авторське розуміння сутності оборотних засобів як частини авансованої вартості, яка в процесі операційного циклу, послідовно набуває функціональної форми засобів у сфері виробництва та засобів у сфері обігу, а також забезпечує його безперервність.

2. Встановлено, що оборотні засоби є складним об'єктом функціонального управління, який потребує чіткої ідентифікації за кількісними й якісними ознаками. В цьому контексті аргументовано доцільність розширення їх класифікації на основі виділення окремої групи неліквідних активів, які можуть бути реалізовані лише у складі цілісного майнового комплексу. Таке бачення акцентує увагу фінансового менеджменту підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК на існування потенційного джерела фінансових ризиків і дозволяє активно впливати на процес їх локалізації.

3. Виявлено, що економічні умови функціонування спиртових заводів Вінницької області характеризуються негативними тенденціями у сфері формування оборотних засобів. На фоні постійного зростання протягом 2005–2009 років середньорічної вартості оборотних активів від 14,9 до 22,8 млн грн, або на 152,8 %, відбувається погіршення їх якісного складу. Так, у 2009 р. у сфері обігу розміщалося 61,5 % їх загального обсягу, а у виробничій сфері – 38,5 %. При цьому найбільшу частку у структурі оборотних засобів досліджуваних підприємств становила дебіторська заборгованість – 42,3 % їх загальної вартості. Крім того, майже третину оборотних засобів становлять виробничі запаси, а їх тренд має тенденцію до зростання. Проведений аналіз показав, що найбільш суттєвий вплив на ці зміни мали зовнішні чинники – поглиблення інфляційних процесів в економіці, зростання вартості кредитних ресурсів, посилення конкуренції та істотне звуження внутрішнього і зовнішнього ринків збуту.

4. З'ясовано, що наявність оборотних засобів перебуває в діалектичній єдності з джерелами їх формування. Домінуючою тенденцією в аналізованому періоді було зменшення частки власних та збільшення позикових і залучених джерел. У 2000 р. питома вага власних та притриманих до них джерел у загальному обсязі становила 46,2 %, а в 2009 р. знизилась до критичної межі – 10,1 %.

Аргументовано, що найбільш раціональною для підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК є структура джерел формування оборотних засобів, коли власними та притриманими до них джерелами забезпечується постійна потреба в оборотних засобах, а тимчасові потреби, пов'язані з необхідністю накопичення окремих елементів оборотних засобів понад норматив у зв'язку із сезонністю та галузевою специфікою виробництва – за рахунок позикових та залучених джерел.

5. Виявлені тенденції у формуванні оборотних засобів підприємств спиртової галузі Вінницької області мали неоднозначний вплив на динаміку ефективності їх використання. За 2005–2009 рр. тренд основних результативних індикаторів проявляв негативну тенденцію, в той же час зростали коефіцієнти оборотності основних елементів оборотних засобів. Так, коефіцієнт автономії зменшився від 0,476 до 0,298, коефіцієнт швидкої ліквідності – від 0,605 до 0,527, коефіцієнт рентабельності активів – від 0,086 до 0,004. Одночасно коефіцієнт оборотності оборотних засобів збільшився у 1,4 раза (від 2,771 до 3,562), а власного капіталу – 1,7 раза (від 3,326 до 5,702).

Встановлені закономірності ефективності використання оборотних засобів, з одного боку, свідчать про відсутність достатнього запасу фінансової стійкості досліджуваних підприємств, з іншого – про наявність значного потенціалу для зростання результативності використання цього виду економічних ресурсів.

6. Доведено необхідність реконструкції системи управління формуванням та використанням оборотних засобів підприємств спиртової галузі і переорієнтації її з максимального забезпечення технологічного процесу товарно-матеріальними запасами на формування раціональних обсягів та структури. Розкрито, що концептуальними засадами її створення є визначення специфічних функцій (нормування, мінімізація резервів, раціоналізація джерел фінансування, використання механізмів забезпечення безперервності кругообігу оборотних засобів та раціонального їх формування); ідентифікація найбільш суттєвих перманентних чинників прискорення та гальмування кругообігу оборотних засобів; формування політики фінансування оборотних засобів; розробка стандартного алгоритму та процедур прийняття і реалізації управлінських рішень.

7. Обґрунтовано необхідність модернізації методичного базису нормування оборотних засобів спиртових заводів з урахуванням специфіки їх технологічного процесу. Спираючись на загальноновизнані наукові підходи щодо встановлення норм і нормативів, в роботі аргументовано доцільність визначення сукупного нормативу оборотних засобів на основі поелементного нормування виробничих запасів, незавершеного виробництва, залишків готової продукції. Такий підхід дозволяє оптимізувати загальний обсяг та структуру оборотних засобів, а також співвідношення між основними та оборотними засобами на основі чого забезпечується підвищення ефективності їх використання.

8. Умотивовано доцільність прогнозування рентабельності оборотних засобів спиртових заводів Вінницької області. З цією метою запропоновано багатофакторну економіко-математичну модель впливу на результативний фактор ключових чинників. Результати моделювання дозволяють ефективно регулювати формування мінімально достатнього обсягу оборотних засобів та раціональну їх структуру, які адекватні оптимальній виробничій програмі, на основі чого забезпечується зниження витрат на виробництво продукції та підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Бержанір І. А. Економічна сутність оборотних засобів в ринкових умовах / І. А. Бержанір // Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». – 2007. – № 8. – С. 74–79 (0,32 друк. арк.).
2. Бержанір І. А. Джерела формування оборотних засобів: теоретичний аспект / І. А. Бержанір // Економічний простір : Збірник наукових праць. – № 12/2. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – С. 5–12 (0,42 друк. арк.).
3. Бержанір І. А. Оптимізація структури оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Економіка АПК. – 2008. – № 2. – С. 97–100 (0,21 друк. арк.).
4. Бержанір І. А. Забезпеченість оборотними засобами підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 2. – С. 4–8 (0,26 друк. арк.).
5. Бержанір І. А. Кредитування підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії : Збірник наукових праць. Вип. 1(14) : Економічні науки. – Чернівці, БДФА, 2009. – С. 44–49 (0,32 друк. арк.).
6. Бержанір І. А. Особливості кругообороту оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету / Редкол. А.Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. – Умань, 2009. – Вип. 71. – Ч. 2: Економіка. – С. 229–235(0,37 друк. арк.).
7. Бержанір І. А. Ефективність використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Вісник Сумського національного аграрного університету. – Серія : «Фінанси і кредит». – 2009. – Випуск 2. – № 2. – С. 63–66 (0,21 друк. арк.).
8. Бержанір І. А. Особливості формування оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету / Редкол. А.Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. – Умань, 2009. – Вип. 72. – Ч. 2: Економіка. – С. 204–208 (0,26 друк. арк.).
9. Бержанір І. А. Принципи та методи нормування оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : науковий збірник / [за ред. І. Г. Ткачук]. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – Вип. 6. – Т. 2. – С. 221–226 (0,32 друк. арк.).

Матеріали науково-практичних конференцій:

10. Бержанір І. А. Дебіторська заборгованість в системі управління оборотними засобами підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції [«Інноваційно-інвестиційна модель розвитку національної економіки»], (Донецьк, 26 лютого 2008 р.) / Нац. акад. наук України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського, Ін-т економіки і пром-сті. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2008. – С. 229–232 (0,21 друк. арк.).

11. Бержанір І. А. Теоретичні аспекти оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Теорія та практика ринкових перетворень: економічний та соціальний аспект»], (Вінниця, 20–22 березня 2008 р.) / Вінницький інститут економіки ТНЕУ. – Вінниця, 2008. – Т. III. – С. 35–40 (0,32 друк. арк.).

12. Бержанір І. А. Проблеми забезпечення оборотними засобами підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих учених / Уманський державний аграрний університет. – Умань, 2008. – Ч. 2. – С. 25–26 (0,11 друк. арк.).

13. Бержанір І. А. Методичні аспекти формування системи показників ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Стратегія розвитку підприємництва: теорія, організація, практика»], (Тернопіль – Чортків, 12–13 березня 2009 р.). – Тернопіль, 2009. – Ч. 2. – С. 3–5 (0,16 друк. арк.).

14. Бержанір І. А. Вдосконалення кредитного забезпечення підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми економіки підприємств у сучасних умовах»], (Київ, 19–20 березня 2009 р.) / Національний університет харчових технологій. – К. : НУХТ, 2009. – С. 12–13 (0,11 друк. арк.).

15. Бержанір І. А. Визначення наявності власних оборотних коштів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Матеріали I Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції [«Актуальні питання сучасної економіки»], (20–22 січня 2010 року.) / Уманський національний університет садівництва. – Умань : УНУС, 2010. – Ч. III. – С. 134–135 (0,11 друк. арк.).

16. Бержанір І. А. Кредитоспроможність позичальника та методи її визначення / І. А. Бержанір // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції [«Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин»], (Умань, 20–21 травня 2010 р.) / Уманський національний

університет садівництва. – Умань : Видавець «Сочінський», 2010. – Ч.1. – С. 26–28 (0,16 друк. арк.).

Публікації в інших виданнях:

17. Бержанір І. А. Підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Сучасні аспекти розвитку економіки: Колективна монографія / За ред. О.О. Непочатенко, П.К. Бечка. – Умань : Видавець «Сочінський», 2010. – С. 262–268 (0,37 друк. арк.).

18. Бержанір І. А. Управління оборотними засобами підприємств в умовах ринку / І. А. Бержанір // Nauki Ekonomiczne. – Zeszyty Naukowe w Płocku, 2010. – Tom 11. – С. 151–156 (0,32 друк. арк.).

19. Бержанір І. А. Формування оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК / І. А. Бержанір // Економіка та підприємництво : Збірник наукових праць молодих учених та аспірантів. – К. : КНЕУ, 2010. – Вип. 24. – С. 196–200 (0,26 друк. арк.).

АННОТАЦІЯ

Бержанір І. А. Формування та ефективність використання оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, 2011.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних та практичних аспектів формування оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК та розробці організаційно-методичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності їх використання.

Досліджено та узагальнено теоретичні підходи до визначення економічної сутності оборотних засобів у контексті врахування специфіки діяльності підприємств спиртової галузі.

Проаналізовано забезпеченість підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК оборотними засобами та досліджено структуру джерел їх формування. Встановлено, що основними причинами зміни функціональної структури оборотних засобів підприємств спиртової галузі є поглиблення інфляційних процесів в економіці, підвищення відсоткових ставок за кредитні ресурси, істотне звуження внутрішнього та зовнішнього ринків збуту.

Запропоновано систему показників для здійснення об'єктивної оцінки ефективності використання оборотних засобів, проаналізовано її рівень на підприємствах спиртової галузі та розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності їх використання.

Обґрунтовано необхідність відновлення нормування оборотних засобів як одного із пріоритетних напрямів підвищення ефективності їх використання.

Ключові слова: оборотні засоби, джерела фінансування оборотних засобів, ефективність, забезпеченість, виробничі запаси, операційний цикл, нормування.

АННОТАЦИЯ

Бержанир И. А. Формирование и эффективность использования оборотных средств предприятий спиртопродуктового подкомплекса АПК. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный научный центр «Институт аграрной экономики», Киев, 2011.

В диссертации раскрыты теоретические и практические вопросы формирования и повышения эффективности использования оборотных средств предприятий спиртовой отрасли в современных условиях.

Рассмотрены и обобщены теоретические подходы к определению экономической сущности оборотных средств с учетом специфики деятельности предприятий спиртовой отрасли.

Усовершенствована методика анализа обеспеченности и эффективности использования оборотных средств предприятий путем применения коэффициентного подхода, что дает возможность сделать выводы относительно абсолютной величины и структуры баланса, динамики и тенденций изменения стоимости активов предприятия, обеспеченности, структуры и источников формирования оборотных средств предприятия сравнительно с предыдущими годами.

Исследованы особенности кругооборота оборотных средств, которые влияют на процесс формирования и использования оборотных активов и собственного оборотного капитала предприятий: неравномерность потребности в оборотных средствах на протяжении года в связи с сезонностью сельскохозяйственного производства; наличие внутреннего оборота той части средств, которая не реализуется, а используется для пополнения оборотных средств в их натурально-вещественной форме; неравномерность нарастания расходов в течение производственного процесса и высвобождения авансированной стоимости оборотных средств из операционного цикла.

Обосновано, что для определения показателя обеспеченности оборотными средствами необходимо учитывать отраслевые особенности деятельности предприятий и использовать их среднегодовую стоимость. Анализ обеспеченности оборотными средствами предприятий спиртовой отрасли Винницкой области показал снижение ее уровня за счет сокращения доходности предприятий, инфляции, отказа от нормирования оборотных средств, высоких процентных ставок по кредитам.

В результате исследования процессов формирования оборотных средств

установлено, что на современном этапе большинство предприятий спиртопродуктового подкомплекса АПК осуществляют свою деятельность при отсутствии собственного оборотного капитала.

Результаты анализа эффективности использования оборотных средств свидетельствуют, что на протяжении последних пяти лет происходит снижение ее уровня за счет увеличения среднегодовых остатков оборотных средств, отсутствия экономически обоснованных вложений в оборотные средства, уменьшения оборотности оборотных средств при осуществлении расчетов.

Выяснено, что одним из путей повышения эффективности использования оборотных средств является их нормирование, главная цель которого – обеспечение при минимальном размере средств бесперебойного процесса производства, реализации продукции и своевременных расчетов.

Обоснована необходимость модернизации методического базиса нормирования оборотных средств спиртовых заводов с учетом специфики их технологического процесса. Опираясь на общепризнанные научные подходы относительно установления норм и нормативов, в работе аргументирована целесообразность определения совокупного норматива оборотных средств на основе поэлементного нормирования производственных запасов, незавершенного производства, остатков готовой продукции. Он рассчитывается как итог индивидуальных нормативов по каждому виду нормированных оборотных средств, а сумма прироста норматива исчисляется как разница между нормативами на начало и конец планового периода. Такой подход дает возможность оптимизировать общий объем и структуру оборотных средств, а также соотношение между основными и оборотными средствами, что обеспечивает повышение эффективности их использования.

Доказана необходимость реконструкции системы управления формированием и использованием оборотных средств предприятий спиртовой отрасли и переориентации ее из максимального обеспечения технологического процесса товарно-материальными запасами на формирование рациональных объемов и структуры. Концептуальными основами ее создания есть определение специфических функций (нормирование, минимизация резервов, рационализация источников финансирования, использование механизмов обеспечения непрерывности кругооборота оборотных средств и рационального их формирования); идентификация наиболее существенных перманентных факторов ускорения кругооборота оборотных средств; формирование политики финансирования оборотных средств; разработка стандартного алгоритма и процедур принятия и реализации управленческих решений.

С помощью экономико-математической модели многофакторной регрессионной зависимости осуществлена оценка степени влияния факторов на повышение эффективности использования оборотных средств предприятий спиртовой отрасли, а также осуществлен прогноз их размера на перспективу. На основе проведенных расчетов установлено и обосновано четыре фактора, влияние которых является наиболее существенным: коэффициент обращения оборотных средств, коэффициент текущей ликвидности, рентабельность

реализованной продукции и индексы цен реализации продукции растениеводства.

Ключевые слова: оборотные средства, источники формирования оборотных средств, эффективность, обеспеченность, производственные запасы, операционный цикл, нормирование.

ANNOTATION

Berzhanir I. A. Formation and the efficiency of using circulating assets of enterprises of distillery AIC sub-complex. – A manuscript.

Dissertation for the scientific degree of a candidate of economic sciences in speciality 08.00.04. – economics and management of enterprises (the types of economic activity). – National research centre «Institute of agrarian economics» NAAS, Kyiv, 2011.

The dissertation is devoted to investigating theoretical and practical aspects of formation of circulating assets of enterprises of distillery AIC sub-complex and development of organizational and methodical recommendations aimed at improving the efficiency of their use.

Theoretical approaches to defining the economic nature of circulating assets taking into account the specific character of activity of enterprises of distillery industry are researched and generalized.

Backing of enterprises of distillery AIC sub-complex' with circulating assets is analyzed and the structure of their formation sources is researched.

A system of indices for carrying out the objective estimation of the efficiency of using circulating assets is suggested, its level at the distillery industry enterprises is analyzed, recommendations as to the increase of the efficiency of their use are developed.

The necessity of resuming the rate setting of circulating assets as one of priority directions of the efficiency of their use is grounded.

Key words: circulating assets, sources of financing circulating assets, efficiency, provision, inventories, operation cycle, rate setting.

Підп. до друку _____ Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № __

Видання та друк – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
03680, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2065 від 18.01.2005 р.